

Висновки. У перспективі в Івано-Франківській області, як і цілому по Україні ще збережеться напружена ситуація на ринку праці. Необхідно використовувати більш радикальні заходи зі стабілізації безробіття, основними серед яких є ті, що сприятимуть зайнятості населення, відродять функціонування багатьох підприємств, більш досконало запроваджуватимуть курси перекваліфікації звільнених з роботи працівників; приймати та вносити поправки до державних законів та актів у сфері регулювання відносин між роботодавцем та працівником в контексті можливого виникнення скрутного економічного становища будь-якого виду установи.

Література:

1. Волохова Л., Євсєєнко О. Деякі аспекти статистичного аналізу зайнятості та безробіття на ринку праці України // Ukrainian Journal "Економіст". – 2005. – № 9. – С.37 – 39.
2. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Івано-Франківської області. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2006. – 130 с.
3. Статистичний бюлетень. Економічне і соціальне становище Івано-Франківської області за січень 2009 року. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009. – 85 с.
4. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2007 рік. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2008. – 502 с.
5. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2008 рік. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009. – 533 с.

Резюме:

Левуцький О. СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ РЫНКА ТРУДА В ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ.

В статье исследуются вопросы занятости населения Ивано-Франковской области, выявлено экономически активное население, охарактеризован рынок труда, безработица и зарегистрированная безработица.

Ключевые слова: экономически активное население, рынок труда, безработица, зарегистрированная безработица.

Summary:

Levutskiy O. THE MODERN CONDITION OF WORK MARKET IN IVANO-FRANKIVSK REGION

The conditions of unemployment formation is determined. The analysis of unemployment for gender, age structure, education level was developed. The modern aspects of unemployment overcoming in Ivano-Frankivsk region is analyzed.

Keywords: economic active population, labour-market, unemployment, registered unemployment.

Надійшла 17.03.2010р.

УДК 911.372.2

Володимир ПОДОБІВСЬКИЙ

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ВИНИКНЕННЯ СУЧАСНИХ ПОСЕЛЕНЬ КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті автор обґрунтовує твердження про те, що створення сучасних населених пунктів в межах Кременецького району не є процесом спонтанним, а чітко детермінованим фізико-географічними умовами території та історичним розвитком. Важливим моментом роботи є виокремлення тих принципів та закономірностей виникнення поселень краю, які домінували на певному історичному етапі, пояснення процесів розселення населення через так звані «осередки розселення». Підсумком роботи аспіранта є розробка карти перших згадок про поселення Кременеччини.

Ключові слова: Кременецький район, перші письмові згадки, осередки розселення.

Важливим завданням історичного краєзнавства є встановлення часу та географічних передумов виникнення сучасних поселень. Особливо цікавою у цьому аспекті є територія Кременецького району Тернопільської області, яка в ході свого історичного розвитку належала до багатьох держав – Галицько-Волинського князівства, Великого Литовського князівства, Речі Посполитої, Російської імперії, Польщі, СРСР і, відповідно, має багату історію. На сучасній адміністративній карті Кременецького району розташовано 70 населених пунктів. Одним із критеріїв визначення віку поселень може слугувати перша письмова згадка про них.

Джерелами досліджень історії формування мережі поселень виступають, насамперед, історичні документи (літописи, історико-статистичні описи та ін.), картографічний матеріал, церковні акти тощо, а підсумком – розробка карти перших згадок про поселення та спроба їх районування за цим показником.

Природа Кременеччини здавна вабила сюди людину. Сприятливі метеорологічні умови (м'які

зими і не спекотне літо з великою кількістю опадів), густа річкова мережа, представлена річками, озерами, болотами, ставами, родючі ґрунти (основну групу становлять темно-сірі опідзолени), екотонний (перехідний) характер рослинності і різноманітність тварин, горбогірний характер рельєфу обумовили виникнення тут вже на початку XIII ст. перших поселень, частина з яких збереглася до теперішнього часу.

Відповідно до часу виникнення перших населених пунктів І. П. Ковальчук [2] пропонує їх поділ на: 1) найдавніші (XIII-XV ст.); 2) середнього віку (XVI- XVIII); 3) порівняно молоді (XIX-XX ст.).

Ситуацію, яка склалася в досліджуваному регіоні за показником перших письмових згадок про населені пункти, демонструє таблиця 1.

Групу найдавніших поселень Кременецького району очолює місто Кременець. Його початки сягають Давньої Русі-України. Проте питання про першу згадку, не кажучи про рік заснування міста, й досі залишається полемічним. Історія дає нам найрізноманітніші свідчення про хронологічні рамки виникнення Кременця. Однак найбільш правдоподібною є дата 1227 р., коли, згідно з Галицько-Волинським літописом угорський король Андрій пішов на Галицько-Волинську Русь: «А звідти пішов король до Теревовля і взяв Теревовль, і пішов до Тихомля і взяв Тихомль. Звідти ж пішов до Крем'янця і бився під Крем'янцем і багато угрів побили й поранили» [7]. Географічні ж передумови створення тут древнього поселення очевидні. Замкова гора, найвища в околиці (397 м), слугувала не лише осередком захисних споруд, а й свого роду пунктом стеження за навколишніми землями, адже навіть зараз у ясний день з неї видно куполи Почаєва. Як з'ясовано, стіни древнього замку збудовано з каменю, якого в достатній кількості було на самій горі. Таким чином, густі ліси і вихід гірських порід на денну поверхню слугували будівельним матеріалом. Хоча на території замку існував колодязь, воду доставляли з джерел, що досі б'ють біля підніжжя гори. Таке положення середньовічного Кременця зробило його неприступним для ворогів, а разом з тим ядром розселення населення по території Кременецького і сусідніх районів.

Таблиця. 1.

Класифікація населених пунктів Кременецького району за першими згадками про них [складено автором за 3-10]

Століття	Найдавніші поселення	К-сть (%)
XIII	Кременець	1 (1,4)
XIV	Савчиці	1 (1,4)
XV	Білокриниця, Підлісці, Великі Млинівці, Старий Почаїв, Почаїв, Борщівка, Старий Тараж, Лідихів, Старий Олексинець, Бакоти, Устечко, Ридомль, Іванківці	13 (18,6)
Поселення середнього віку		
XVI	Андруга, Башуки, Богданівка, Бонівка, Будки, Валігури, Града, Велика Горянка, Великі Бережці, Веселівка, Волиця, Горинка, Двірець, Дунаїв, Жолоби, Кімнатка, Колосова, Комарин, Комарівка, Крижі, Крутнів, Куликів, Кушлин, Лішня, Лопушне, Лосятин, Мала Горянка, Малі Бережці, Мисики, Млинівці, Новий Кокорів, Новий Олексинець, Очеретне, Підлісне, Плоске, Попівці, Рибча, Розтоки, Рудка, Сапанів, Старий Кокорів, Хотівка, Хотовиця, Чугалі, Шпиколоси	45 (64,3)
XVII	-	
XVIII	Гаї, Івання, Раславка, Катеринівка	4 (5,7)
Відносно молоді поселення		
XIX-XXI	Іква, Діброва, Затишся, Духів, Весела, Зеблози	6 (8,6)

У 1325 р. у писемних джерелах з'являється інформація про с. Савчиці. Вигідне географічне положення (серед гір і лісів, з двох боків оточене річкою Іквою та її лівою притокою) зумовило виникнення поблизу Савчиців у XVI ст. замкового містечка Вірля (Урля) [3, 7].

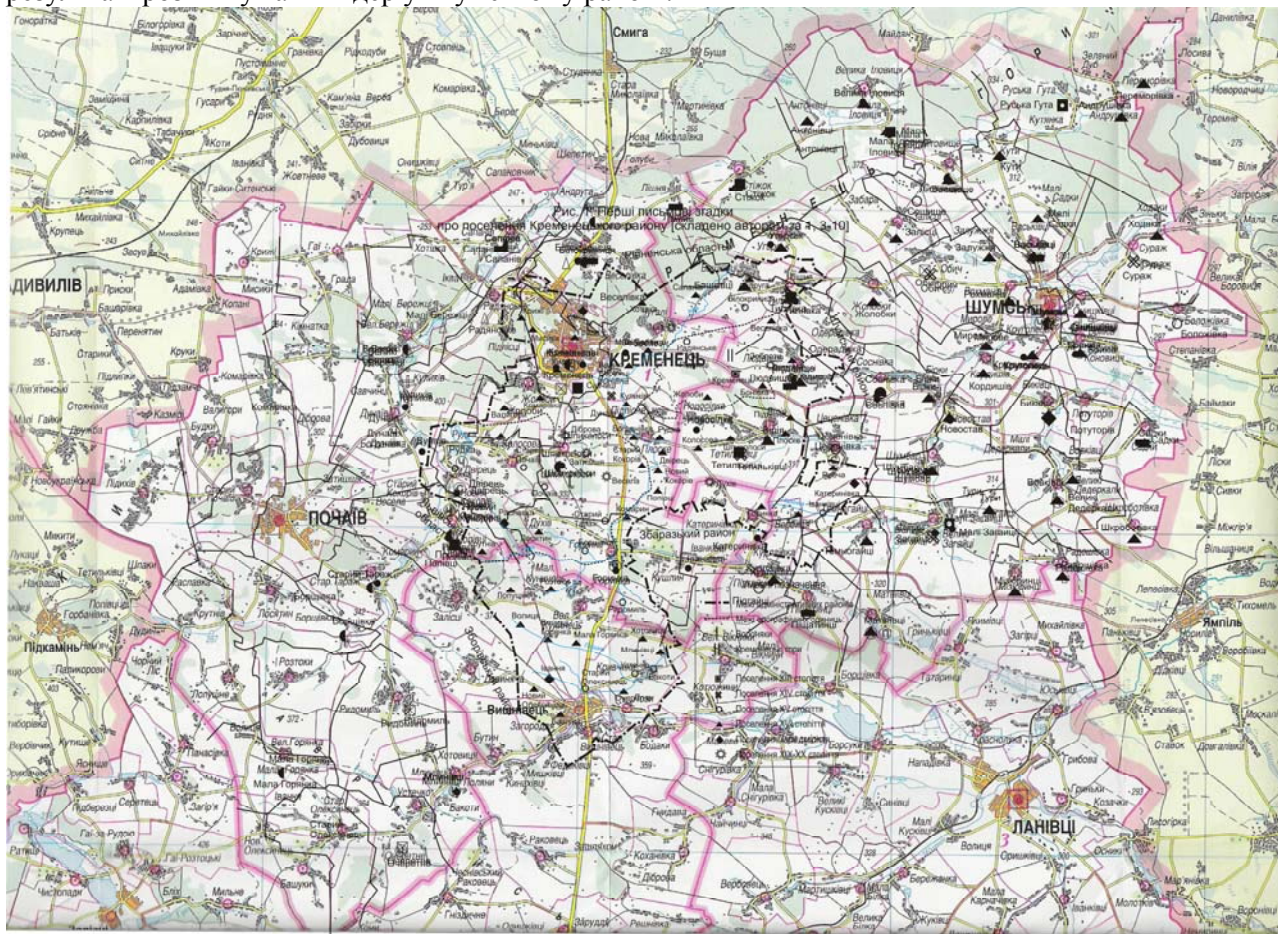
У наступному столітті виникає (згідно з першими письмовими згадками) ціла низка нових поселень: Білокриниця, Іванківці, Старий Почаїв, Новий Почаїв, Борщівка, Ридомль, Старий Тараж, Старий Олексинець, Бакоти, Устечко, Великі Млинівці, Підлісці [3-8]. У їх розташуванні можна вловити деякі закономірності: населені пункти виникають переважно біля великих рік, на підвищених ділянках (понад 300 м) оточених лісами. З рис. 1 видно, що такими осередками (ядрами) розселення є:

1) Кременецьке – з'являються замкове село Білокриниця, Підлісці, Великі Млинівці, які в своїй історичній місії розділяють долину м. Кременця.

2) Вороняцьке (від назви місцевості – гори Вороняки), де виникають поселення Старий Почаїв, Почаїв, Борщівка, Старий Тараж, Лідихів

3) Староолексинецьке з селами Старий Олексинець, Бакоти, Устечко, Ридомль.

Виняток становить село Іванківці (до 1956 р. Янківці), відоме у писемних джерелах з 1463 р. як власність князів Несвіцьких [6]. Хоча пізніше навколо нього і виникають села Рибча, Катеринівка, Горинка, Кушлін, проте самостійним осередком розселення воно не є, оскільки утворилося в результаті розвитку таких ядер у Шумському районі.

З XVI ст. нам відома найбільша кількість поселень – 45. Їх виникнення зумовлено, насамперед, перенасиченням населення в ядрах розселення, що врешті призвело до створення навколо цих ядер самостійних населених пунктів. Яскравим прикладом цього є закладання навколо Почаєва монастирських сіл, біля Савчиців містечка Вірля, поблизу Білокриниці – с. Весела та ін. Так, навколо кременецького ядра у XVI ст. виникають поселення Андруга, Лішня, Бонівка, Чугалі, Веселівка, Жолоби, Сапанів, Рудка, Колосова, Підлісне, Плоске, Шпиколоси, Куликів, Великі і Малі Бережці, Іква. У Почаївському осередку з'являються села Будки, Валигори, Комарівка, Дунаїв, Старий і Новий Кокореви, Крутнів, Двірець, Попівці, Комарин, Богданівка. Розселення навколо Староолесинецького ядра сприяло виникненню таких сучасних населених пунктів як Лопушне, Розтоки, Волиця, Велика і Мала Горянки, Млинівці, Новий Олексинець, Башуки, Хотовиця [3-10]. Таким чином, розселення населення у XVI ст. охопило майже всю територію Кременецького району, крім крайнього південного заходу, що, очевидно, зумовлено рівнинністю території, менш родючими порівняно з іншими ділянками ґрунтами, відсутністю великих лісових масивів і, в результаті, віддаленістю ядер розселення.

У XVII ст. край став своєрідним плацдармом політики експансії Речі Посполитої на схід. Кременеччину поділили між собою польські магнати й шляхта, тримаючи у своїх руках величезні латифундії, що дорівнювали площею окремим європейським князівствам. Під впливом такої експлуатації зростала бідність та злидні селян, про що засвідчують інвентарні списки. Такий стан речей зумовив те, що протягом XVII ст. – I пол. XVIII ст. на карті Кременецького району не з'являлося нових поселень. У II пол. XVIII ст. загострюється повстанський рух. Суперечки всередині Речі Посполитої та агресивна політика її сусідів (Росії, Австрії та Пруссії) призвели до її поділу і зникнення з політичної карти світу. Кременеччина перейшла до Російської імперії. Був проведений новий адміністративно-територіальний поділ і Кременець став повітовим містом, виникають села Гаї,

Івання, Раславка, Катеринівка. Скасування кріпосного права в результаті реформи 1861 р. в Росії дало поштовх у виникненні нових сіл краю [7].

Після Другої світової війни почався процес відбудови сіл, які постраждали або й були повністю зруйновані фашистськими загарбниками.

Загалом ХХ-ХХІ ст. демонструє чітку тенденцію не до виникнення нових сіл, а об'єднання дрібних хуторів. Таким чином виникли сучасні села південно-західної частини Кременеччини. Крім того, внаслідок розростання площі основного села до нього приєднуються навколишні хутори. Цей процес притаманний усім великим селам Кременецького району і місту Кременцю. Так, у результаті розвитку міста у минулому села Сичівка, Дубенські, Туники, Ящуки зараз стали його самостійними районами. Подібне у майбутньому чекає і на села Зєблоти та Бонівку, до яких місто наблизилося впритул. Важливим моментом у сучасному розселенні є також «старіння» села, зникнення віддалених хуторів внаслідок переселення молодого населення у більші поселення [1].

З аналізу історико-географічної «біографії» сучасних поселень Кременеччини напрошуються такі висновки: 1) створення сучасних населених пунктів в межах Кременецького району не є процесом спонтанним, а чітко детермінованим фізико-географічними умовами території та історичним розвитком; 2) розселення населення по території краю, починаючи від ХVІ ст., відбувалося у декілька етапів за чітко визначеним принципом «ядер розселення», яких у межах Кременецького району було три. Цей принцип діє за законом «ланцюгової реакції», де навколо ядра розселення виникають нові поселення, проте вже менш залежні від фізико-географічних умов території (так у мирний час відпадає така умова створення поселень, як місця-схованки від ворогів, близькість до лісових ресурсів з розвитком транспортної мережі тощо); 3) починаючи з кін. ХІХ ст., поселення розвиваються за іншим принципом – дрібні хутори або приєднуються до більшого поселення, або об'єднуються з утворенням сіл, або зникають зовсім.

Література:

1. Історія міст і сіл Української РСР. Тернопільська область— К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1973. - 370 с.
2. Ковальчук І., Петровська М. Геоєкологія Розточчя. Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 192 с.
3. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волинской епархии. Уезды Кременецкий и Заславский. – Почаев. Типография Почаево-Успенской лавры. – 1893. – 645 с.
4. Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль: ВАТ ТПВК «Збруч», 2004. – Т.1. А-Й. – 696 с.
5. Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль: ВАТ ТПВК «Збруч», 2005. – Т.2. К-О. – 706 с.
6. Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль: ВАТ ТПВК «Збруч», 2008. – Т.3. П-Я. – 708 с.
7. Черняхівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності. Кременець: Папірус. – 1999. – 320 с.
8. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 р. т. 1 – Канада. Вінніпег. – 1984.
9. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 р. т. 2. – Канада. Вінніпег. – 1986.
10. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Т. 1-15, Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880-1914.

Резюме:

Подобивский В. ИСТОРИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ВОЗНИКНОВЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПОСЕЛЕНИЙ КРЕМЕНЕЦКОГО РАЙОНА ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье автор утверждает, что возникновение современных населенных пунктов Кременецкого района процесс не спонтанный, а четко детерминированный физико-географическими условиями территории и историческим развитием. Важным моментом работы есть выделение тех принципов и закономерностей возникновения поселений края, которые доминировали на отдельном историческом этапе, объяснение процессов расселения населения через так называемые «ядра расселения». Итогом работы аспиранта есть разработка карты первых письменных упоминаний о поселениях Кременецкого района.

Ключевые слова: Кременецкий район, первые письменные упоминания, ядра расселения.

Summary:

Podobivskyi V. HISTORICALLY GEOGRAPHICAL CONDITIONALITY OF OCCURRENCE OF MODERN SETTLEMENTS IN KREMENETS AREA OF TERNOPIL REGION.

This article deals with historic a geographic pre-conditions of occurrence of modern settlements in Kremenets area. The author asserts, that occurrence of modern settlements of Kremenetsky area is caused by fiziko-geographical conditions and territory historical development. The author allocates those principles and laws of occurrence of settlements which dominated at separate historical stages, explains processes of moving of the population through so calling «moving centers». The result of work is a map of the first written mentions of settlements of Kremenetsky area.

Keywords: Kremenets area, first written mentions, moving centers.

Надійшла 16.03.2010р.